

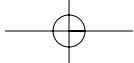
KÖDÖBÖCZ GÁBOR

*A lírai személyiség integritása és a létteljesség ígézete
Nagy László hatvanas
és hetvenes évekbeli költészetében*

 z integer személyiség mint érintetlen, csorbítatlan, ép egész önnön fenségét és saját, külön világát hangsúlyozva szűkebb és tágabb közösségéért is felelősséget visel, mert annak is tudatában van, hogy társai vagyunk egymásnak és részei a nagy egésznek. A személyiség integritása hamleti értelemben hiteles, érvényes létformát, a világban való eligazodás és helyállás képességét jelenti. Az önmaga lehetőségeire és feladataira ráeszmélő, öntudatra ébredő individuum számára a kérdés mindig ugyanúgy tevődik föl: elbír-e engem a világ, és elbírom-e én a világot? A lenni vagy nem lenni, az egzisztálni vagy exitálni dilemmájával szembenező személyiség a fausti tanítástól sem riad vissza: „A törvény alól, mely az élőket sújtja, csak az szabad, ki magát fölülmúlja.” Makulátlan tisztaságával, sértetlen fenségével és lehetetlennek feszülő eltökéltségével – a „műveld a csodát, ne magyarázd” elvét szem előtt tartva – voltaképpen Nagy László mindenkori lírai hőse is ezt az archaikus léttörvényt követi.

Dolgozatom címe leginkább arra utal, hogy Iszkáz nagy szülöttének kultúrhéroszi jegyekkel tipizálható, a remitológizáció jegyében értelmezett értéktudatát, egész esztétikai magatartását a közösségi-nemzeti horizont és az emberi létezés minőségéért vállalt írástudói felelősség határozza meg. A bartóki szintézis alapján újszerű egyetemességet teremtő költő dantei léptékű csodanyelvével nemcsak a lét házát, hanem a számunkra adatott hazát is próbálta otthonossá és lakhatóvá tenni. Nagy László mint költő-Hamlet s mint XX. századi Sárkányölő Szent Györgyként vitézkedő poeta sacer olyan lírafenomén, aki versvilágának legeszményibb vágy- és célképzeteit a személyiség integritásának és a létteljesség ígézetének rendeli alá. Emberlétünk alaphelyzetéről és alapmotiváltságáról hivatásszerűen töprenkedő, hiányérzeteinkkel és csonkaságainkkal napról napra szembesülő tanáremberként talán ezért is lett számomra Nagy László költészete *Himnusz minden időben*. A poétikai én alaptörékvéseit, legsajátosabb élmény- és érzékenységformáit kivételes műgonddal tárgyiasító, líratörténeti szempontból is releváns alkotásai (*Ki viszi át a Szerelmet, A város címere, Himnusz minden időben, Menyegző, A Zöld Angyal, Rege a tűzről és jácintról, Ég és föld, Seb a cédruson, Hegyi beszéd, Versben bujdosó, József Attila!, Balassi Bálint lázbeszéde, Gyászom a Színészkirályért, Inkarnáció ezüstben, Verseim verse, A zöld sátor elégiája, Fejfáknak fejfa, Hószakadás a szívre, Éljenek a fák!, Jönnék a harangok értem*) az esztétikai létmód magasrendű reprezentációjaként és a létteljességet megcélzó gondolatrendszerként tarthatnak számot sokak érdeklődésére.

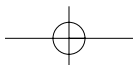
Elhangzott 2009. július 17-én Iszkázon, a Nagy László-konferencián.

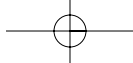

Nagy László lírai személyiségének integritása, művészi-emberi alkatának példaszzerű teljessége a lehető leghorribabban összefügg az archaikus léttörvények tisztelével, illetve a költő természet- és valóságközeli szemléletével. Az alkotói személyiség archaikumba és természetbe való beágyazottságát nagymértékben a fölnevelő tájhaza szellemisége, a bakonyaljai Iszkáz mikrovilága, eleven folklórhagyományja és a szülői ház erkölcsből és emberségből tarisznyáló miliője határozza meg. Egy vele készült interjúban így vall erről a költő: „Átkozott és babonás, konzervált őskori szokások közé születtem a Bakonyalján. Ott nevelődtem mesék és balladák közt, a bájolók parancsoló ritmusában, a házra támadó regösének Niagarájában. Verseim néhány vonása innen való. S volt módom tüzetesen megismerni a balkáni folklórt, némileg az orosz, spanyol, angol, úgyszintén mint műfordító, s nem utolsósorban a cigányt, a magyarországit és a balkánit. Szolgáltak nekem ezek is. [...] A folklórban az édes és könnyű sablon helyett kerestem az összetettebb, dinamikusabb szöveg- és dallamritmust, az abszurditásig teljes képet, a szentségtörést, a komor, de szabad lelkületet. Nekem a népköltészet okulás és bátorítás, rokon azzal az ösztönzéssel, amit adhatnak a legerőteljesebb költőink, a bármilyen értelemben herélőkést nem tűrők: Ady, Vörösmarty, Berzsenyi, Zrínyi. Noha költészetem visel népi jegyeket is, nem tartom magam népi költőnek, sem stílus és téma szerint, sem a szó néprövidítés értelmében.”

Az életmű legavatottabb ismerői (Görömbei András, Jánosi Zoltán, Kiss Ferenc, Tarján Tamás, Tolcsvai Nagy Gábor, Tüskés Tibor, Vasy Géza) eltérő hangsúlyokkal, de lényegileg egyetértenek abban, hogy Nagy László líravilágát alapvetően az archaikus szellemiség és a folklór ösztönzése által motivált költői mítoszteremtés, illetve a remitológizáló törekvés határozza meg. A *Havon delelő szívárvány*ban érzékletes pontossággal és művészetfilozófiai érvénnyel megszólaló ars poetica („...kellenek e bajos földre / újra a dantei léptek, / melyek poklot és mennyet / és mindent lemérnek”) igen sokat elárul arról a létezési nívóról, esztétikai magatartásról és univerzális világról, amelyet a költő magáénak vall. Eme hitvallást követve a látomásos imagináció és mítoszteremtő metaforizálás jegyében születnek meg a létről való tudás nagyszabású, szintéziselvű költeményei, a hosszú versnek, hosszú éneknek nevezett líraalakzatok. Az archaikus és kozmikus szemléletre nyitott versszimfóniák létrejöttét nagyban segíthette, hogy a világról fundamentumát adó folklórszemléletet az ontológiai gondolkodás révén tágitani és dimenzionálni tudta a költő. Ezáltal teremtve meg a Sinka István, Erdélyi József és Gulyás Pál nyomán népi szürrealizmusnak nevezett látás- és kifejezés mód sajátosan rá jellemző válfaját.

Nagy László hosszú énekeit olvasva létezésünk ontológiai-metafizikai alapmotívált-ságában és alaphelyzetében érezzük magunkat megszólítva. Az emberi (ezen belül a magyar) sors nagy élményeit és dilemmáit megragadó monumentális kompozíciókban a leltározó szemléletből fakadó vizionárius gazdagság és az intellektuális rend feygelme ölt alakot. Akárcsak Bartók zenéjében, Nagy László verseiben is egy olyan világérzékelés, egy olyan létélmény érhető tetten, amely az ősi, tiszta forrás és a modern hangzavar diszsonanciájára, illetve tonalitás és atonalitás kettősségére épül. Az átfogó világmagyarázat és egyetemes létértelmezés igényével született hosszú ének egyik

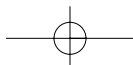
varázsát a művek szerkezetébe áramló mikro- és makroszintű világalkotó elemek halatlan gazdagsága és az ehhez társuló pazar bőségű metaforarendszer adja.

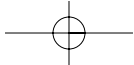
A hosszú énekek ötvenes évekből való első csoportja (*Gyöngyszoknya, Havon delelő szívárvány, A vasárnap gyönyöre, Rege a tűzről és jácintról*), illetve a hatvanas évekből való második csoportja (*Búcsúzik a lovacska, A forró szél imádata, Menyegző, A Zöld Angyal*) olyan mitologikus világmodellt teremt, amely a társadalmi realitás és a történetiség színtereit is magába tudja ötvözni. Miként Jánosi Zoltán megállapítja: „Az áldozatokkal előrehaladó világ perspektívájában értelmezett egyetemes emberi sors szerkezete egyértelműen a káosszal és pusztulással szembeni rendigényként és élet iránti mélységes bizalomként tételeződik, s mint ilyen filozófiai megközelítésben a Hegel–Nietzsche-vonulatba helyezhető, szemben Schopenhauer és Kierkegaard tanításával.”

Annak idején Vörösmarty még joggal írhatta, hogy „ábrándozás az élet megromtója”. Nagy László versszimfóniái viszont az elemi indulatot illúziótlan keserűséggel vegyítve egyetemes szinten artikulálják az ok-okozati viszony fölcserélődését: a szép ábrándok megromtója, az eszmények megrablója maga az élet. Ennek kényszerű belátása szükségképpen jár együtt a kétségek fölerősödésével, a lébeli pozíció, illetve az alkotói magatartás részbeni átértékelődésével. Ezt a sokfelől motivált és tökéletesen indokolt megrendültséget erőteljes képekkel és emlékezetes szépségű nyelvi erővel sugározzák *A Zöld Angyal* létrontásokat, létabszurdításokat zaklatottan számbavevő, prófetikusan hangszerelt sorai: „Ha sírni tudnék, a rettenetes tengerhez mennék, / de könnyeim kora lejárt, vége a lírai fényűzésnek, / vért akar az ábránd, kiderült, a tündéri párna helyett / fekete tőkén a fej s már skarlátban a balsors fölötte áll...” Az örök emberi minőségekbe kapaszkodó, az eszményeit féltve őrző lírai alanytól a személyiség integritásának megőrzése egyre heroikusabb erőfeszítéseket kíván. A kevert értékszerkezet, valamint a jelentésbeli polifónia részeként így kerül előtérbe a tragikus pátoszt kiegészítő tragikus irónia.

Amint Kenyeres Zoltán írja, a kortárs kritika hajlamos arra, hogy a pátoszt azonosítsa az üres emelkedettséggel és az érzelmes szóvirágokkal, az iróniát pedig az egyetlen lehetséges válasznak tekintse a század valóságával szemben. Pedig az irónia és a pátosz között nem az a különbség, hogy az egyik autentikus válasz a világ kihívásaira, a másik pedig nem. A különbség az, hogy az irónia a világ értéknélküliségéről szól, a pátosz pedig az értékek valóságnélküliségéről beszél. Az ironikus az értékhiányos valóságra figyelmeztet, míg a pátosszal fogalmazó a valósághiányos értékekre hívja föl a figyelmet. A Nagy László-típusú értékőrző költő, akit ma méltánytalanul lenéznek, és ásatagnak tartanak az újabb irányok pártoló hívei, tudja és átérzi, hogy nincs már valóság hirdetett eszményei mögött, s ez pátosszal, vagyis a szó eredeti értelmében fájdalommal tölti el. Az ironikus és pátoszos nem ellenfelei egymásnak, mert mindketten ugyanazt a rossz valóságot fejezik ki – állapítja meg végül Kenyeres Zoltán.

Eszmény és valóság, fenséges és alantas, idill és tragikum, szakrális és profán, pátosz és irónia kettősségeiből épül fel Nagy László legtökéletesebb hosszú éneke mint a paradoxális értékszerkezet modellje. A *Menyegző* – a második pályaszakasz

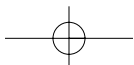

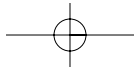

betetőzőjeként – a mitizáló, látomásos költői világkép nagyszabású összegezése a hatvanas évek közepén. Már megjelenésekor is nyilvánvaló volt, hogy ezt az evidens remekművet ebben az eszmekörben sem gondolatilag, sem formailag nem lehet fölülmulni. A *Menyegző* megszületésekor, sőt még utána is jó ideig olyan apokrifyszerű zárványa volt irodalmunknak, amit bizonyos megfontolásokból illet agyonhallgatni. Talán éppen a legfőbb értékei miatt, hiszen a *Menyegző* a beavatás elemi élményével ható, a személyiség legmélyebb rétegeit megérintő, emelkedetten tragikus misztérium. Természetesen csak azoknak, akik elutasítják a vakságot és süketséget, akik elhárítanak mindenféle káprázatot; akik a valóságot akarják tudni és átélni, habár fájdalmas.

A *Menyegző* erkölcsi-eszmei mélyrétegében az a fajta – dalokban, portréversekben és más művekben is megfigyelhető – intencionáltság rejlik, amely a formanívót tudatosan állította a létezési nívó szolgálatába. A számtalan kínálkozó példa közül álljon itt most a *Fejfáknak fejfa* utolsó három sora: „...jussomért, legjobb részemért hajtok / csonkán e mindig hiánnyal síró, / szimmetriásra tervelt világban”. Mi ez, ha nem a bennünk szunnyadó létlehetőségek létformává tevésére irányuló lebírhatatlan törekvés, amely különben a *Menyegző*beli ifjú pár értékrendjében is domináns. Lévén, hogy a vizsgált hosszú énekben az eszményi minőség, az átlagost messze meghaladó igény ütközik a hitványság szövevényes erőivel, a *Menyegző* az ellentétes világtendenciák ütközését egyetemes létdrámaként érzékelteti. A világképi-poétikai téren egyaránt szintéziselvű kompozícióban együtt jelennek meg Nagy László költői világképének legfontosabb értéktartományai, így lehet, a *Menyegző* lírai személyisége a Nagy László-i embereszmény megtestesítője – írja Görömbei András.

A szoborszerű mozdulatlanságában, szenvedésteli mivoltában is fenséges ifjú pár és a tébolyultan tobzódó tömeg bináris oppozíciójában a szent minőség különül el a profántól. A végletes polarizáltság a szemantikumképző funkció miatt is tökéletesen indokolt, hiszen a lelket fölزابáló érzéki vágyak halálos veszedelmével szemben a törekvésekre alapozott eszményi lét fölényét reveláló erővel képes sugározni: „...itt állunk párban összeesküdve örökre a jóra, igazra, / gyönyörűsége, a legszilajabb álmon is túl / a rendre, hogy általunk jönne világra...” – hangzik az öntanúsításként olvasható életprogram. Ezzel szemben az orgiába átcsapó, félelmetes méreteket öltő, esztelen tivornya képei adják a kontrasztot: „...emeli borunkat s töri kenyerünket a lakodalom, / jussunkat emészti, nyoszolyánkon bagzik a lakodalom, / a szégyentelen, a görnyedező, a görcsben rugózó, / virágyertyáinkat dönti le könyöke és lúgjaival / gyalázza a földet, gyilkolja a gyökeret a lakodalom...” A menyegzői és lakodalmi képzetkörök oppozíciója, a tengerrel szövetséges ifjú pár, illetve „a sátán fekete miséje”-ként megjelenített, ezerfejű szörnyé stilizált ellenséges tömeg szembenállása adekvátan képezi le a vágy és törekvés különbözőségét. A vágy le akarja kötni és el akarja nyelni a világot. A vágy azt mondja az embernek: „Birtokolj mindent! Boldog leszel.” A törekvés meg akarja szabadítani és táplálni akarja a világot. A törekvés azt mondja az embernek: „Valósíts meg egyetlen dolgot, Istent! Boldog leszel.” A vágy a nagyság után,

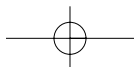

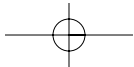

a törekvés a jóság után sír. A *Menyegző* ifjú párja azt példázza, hogy amire szükségünk van, az a törekvés, az igazság keresése és semmi más. Nemcsak a *Menyegző*, de a kései prózaversek kapcsán is érvényes Görömbei András észrevétele, miszerint az emberi sors tragikumai magában az emberi természetben gyökereznek. Mint ha a legtágabban értelmezett világképi érvénnyel artikulálódna a mindannyiunk számára ismerős gondolat: logikailag lehetetlen olyan világot elképzelni, ahol az ember jóra való hajlama összekapcsolódnék gonoszra való képtelenségével.

Nagy Lászlót kezdettől nyíltan vállalt egzisztenciális elkötelezettsége, szemléletének nyitottsága és művészi-emberi habitusát meghatározó írástudói felelőssége egyaránt arra predesztinálta, hogy az ország és a világ dolgaiban illetékesnek tudja magát. A paraszti életformaváltás traumája, a fogyasztói társadalom morálja, a közéleti viszonyok tisztátalansága, a határon túli magyarság kiszolgáltatottsága, a hivatalos politika felelőtlen közömbössége, a népművészet értékeinek elhallgatása és a folklór általános veszélyeztetettsége, a bioszféra szennyezése, az emberi lélettér pusztítása, a történelmi amnéziával együtt járó eszménytelen pragmatizmus és erkölcsi szétesés verseiben és prózai vallomásaiban is gyakran megjelenik. Megannyi artisztikus szépségű alkotása (*Búcsúzik a lovacska, Tűz, Vallamon bárányos éggel, Bartók és a ragadozók, A föltámadás szomorúsága, A Mindenség mutogatója, Három nap, három éj, Aki szerelmes lett a halálba, Gyümölcsoltó, Medvezsoltár, Táncbéli tánc-szók, Szólítlak, hattyú, Műtét anyánk szemén*) példázza a lírai személyiség éber figyelmét és állandó készenlétét, miközben interjúban és naplóformában is nemegyszer megfogalmazza kötődéseit, eszményeit és törekvéseit.

A költészetünk úgynevezett népi-nemzeti vonalát értetlenül és érzéketlenül fölmelegítő sértésekre és fanyalgásokra ekként reagál: „Én elsősorban emberi költőnek tudom és érzem magam. De a nyelv, a sors, a gond köt ehhez a hazához, néphez. S ha van erőm olykor, s van lehetőségem: kiállok érte. Vajon, szégyellnem kell ezt?” Egy alkalommal, talán a Béres József találmánya kapcsán még az általa tisztelt Pozsgay Imrének is kifakad a magyar közállapotok miatt: „Feldühödtem, itt vagy szennyemberré válik valaki, vagy fölakasztja magát – ez a magyar ugar.” Naplójában többször is elismeréssel említi Illyés Gyula kiállását a nemzeti-ségi magyarságért. Ugyanakkor keserű indulattal beszél az *Élet és Irodalom* szerkesztőinek politikai indíttatású gyávaóságáról és szervilizmusáról: „Torkig vagyok már a taktikázásukkal! Ha ezer kilométert utazom valakiért, az nem kicsi költő, nem pityipalkó! – fakadt ki, amikor Szilágyi Domokost búcsúztató írását méltatlan helyre dugták a lapban. Hasonlóképpen neheztel Ady méltóságát nélkülöző, rangon aluli centenáriumi ünneplése miatt is: „Haragszom, hogy Adyt így ünnepele-ték, a világ csodáját beszirupozták. Ő maga milyen tudósítást írt volna a hacacáréről! Kellemes elképzelni.” Megrendüléseiben is őrzött hitéről és hűségéről így beszél egy interjúban: „Voltak illúzióim; jórészt magam végeztem velük. Hitemben, ami ifjúkorom óta éltet, megcsalatkoztam, megrendültem. Megrendüléseimet nem szégyellem. Hozzátartoznak az emberi és költői sorshoz. Hűségem mindig kötött a néphez, akitől származom, akinek a nyelvén ma írok. Hű akartam lenni a magyar költészethez. Költészetünknek a Balassitól József Attiláig és később is eleven

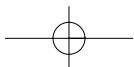

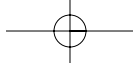
fő vonalához: ami nemcsak síkraszállást jelent megmaradásunkért, hanem azt a gondolatot is kifejezi, hogy fölösleges áldozatok nélkül jussunk közelebb a már 'megbűnhődött' eszményi jövőhöz." *Megismerés, nyelv és vers* című vallomásában pedig a nobilis jellemekre valló tisztánlátással és rendíthetetlen bizonyossággal mondja a következőt: „Elöttem kényelmes állapot a csönd, holtak nyugalma. Kényelmes a szájhösködés is, de ez erkölcstelen. A szó igazi hőse akarok lenni. Ha reménytelen a Lehetetlen, elbukásunk is ünnepe.”

Tarján Tamás szerint Nagy László életművében három periódus különül el egymástól. Az első 1946-tól 1955/1956-ig tartott, a második 1955/56-tól 1964/65-ig, a harmadik 1967-től 1978 januárjáig, a költő haláláig. Az első szakaszt lírai énként a centrumtudatú alteregó uralta, a második pályaszakasz lírai hőse a kívültudattal élő alteregó, majd egy-két évnyi versnélküliség közbejöttével a harmadik periódust a peremtudattal élő alteregó jellemzi. Nagy Lászlót a hatvanas évek általános értékválsága, fogyasztói jellegű erkölcsi nihilizmusa minden korábbinál nagyobb művészi erőfeszítésre készítette, hiszen a lírai alany világosan érzékelt a meghirdetett eszmények és a gyakorlat közötti feloldhatatlan ellentmondást. „Nem fogadta el a jelent, s úgy látta, a jelennek sem kell az, amit ő képvisel. [...] A korszak uralkodó motívuma a sebzettségmotívum (*Seb a cédruson*), uralkodó szerepe a bujdosó, a zsvány, a kalóz, a barlanglakó. Ezek a vershősök a 'sem itt, sem ott', a 'se vele, se nélküle' állapotában vergődnek” – írja Tarján Tamás. A tragikus léthelyzetre jó példával szolgál a *Záróra, fejlődés* című vers. Az utolsó pályaszakaszról Görömbei András monográfiájában ezt olvashatjuk: „Nagy László a költészetében megformált embereszménnyel szembesítette a magyar társadalom s a huszadik század végi emberiség morális és biológiai pozícióját, s a kettő között tragikus hasadást észlelt. Nem adta fel teljességre, szépségre, harmóniára törő személyiségjegyeit, az eszmény megvalósítását lehetetlennek érezve küzdött az eszményért.”

Utolsó két kötetében (*Versben bujdosó*, 1973; *Jönnek a harangok értem*, 1978) vershiteket és embereszményt ugyan nem cserél, de a megváltozott líratörténeti szituációval összhangban bizonyos nyelvi, stilisztikai, poétikai kételyekre reflektálva szemlélete komorabbá válik, költészete pedig korábban soha nem tapasztalt mértékben tragikus tartalmakkal telítődik. A lírai karakter jellegadó vonása (morális emelkedettség, kiküzdött emberi fenség) megmarad, de az újszerű kihívásokhoz idomulva egy visszafogottabb, szemlélődőbb, szkeptikusabb és bölcsebb költői magatartás kerül előtérbe. A lírai személyiség léthelyzetének megrendülésével párhuzamosan az ekkor született versekben (*Fenyegetések*, *Egzakt aszály*, *A nagy atlanti homályban*, *Krónika-töredék*, *Délsziget nincs*, *Új évszak jön*, *Július nagy láng*, *Verseim verse*, *Didergő ezüsthíú*) egyre inkább hangsúlyossá válik a magyarság és az emberiség sorsáért érzett felelősségteljes aggodalom, a fenyegető katasztrófával való illúziótlan szembenézés.

A kutatás számára megkerülhetetlen monografikus munka (Jánosi Zoltán: *Nagy László mitológikus költői világa*) vezeti be a háromrétegű mitologizált versmodell fogalmát, amely az életművet sok szempontból revelációszerűen új megvilágításba helyezve jócskán árnyalja és gazdagítja a költőről alkotott képet. Az irodalomtör-

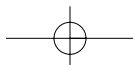

téneti gondolkodást és interpretációs stratégiát is igen figyelemre méltó értékekkel gyarapító monográfia meggyőzően bizonyítja, hogy Nagy László költői világképe és poétikája az archaikus mítoszt és folklórt a történeti látásmódnak és az adott jelen elemzésével ötvöző háromdimenziós versmodelnek feleltethető meg. Jánosi Zoltán munkája azt is igazolja, hogy az életmű utolsó pályaszakaszának egyik ága a remitológizációs törekvéssel egylényegű bartóki líramodell kritikájaként olvasható. A Nagy László-i értékvilágtól teljességgel idegen korszellem rontó erőivel szembesülve ugyanis a lírai személyiség részben önmaga megőrzésével, részben önmaga lebontásával válaszol. A kései költészet ars poetikus érvényű, fontos darabjai (*Versben bujdosó, Szólítlak, hattyú, Verseim verse, Gyümölcsoltó, Medvezsoltár, A zöld sátor elégiája, Éljenek a fák!, Almaim, verőerekkel, Fejfáknak fejfa*) az évtizedek során meghódított minőség többletével, egy nagyköltészet minden jelentős világszínű és poétikai tapasztalatával fölvértve artikulálják azt a kozmikus döbbenettel teljes erőfeszítést, amely a megrendült lírai személyiség létrontással szembeni példaszzerű helytállását egyetemes emberi távlatokban képes felmutatni.

A magánmitológia építését, a költői személyiség erősítését a kulturális emlékezettel, az irodalmi hagyománnyal és a kortárs szerzőkkel folytatott párbeszéd is hatékonyan szolgálta. A szellemi rokonkereső attitűd és a minőségeszmény jegyében született portréversekben, idéző-szólító költeményekben a vers tárgya és alanya között gyakran olyan szoros az érintkezés, hogy Nagy László észrevétlenül önnön értékrendjét és saját portréját is fölvázolja. A megszólítottal vagy megidézettel fölsimert sorspárhuzam és sorsközösség okán némely esetben a centrális metaforába sűrített jellemzés (a Mindenség mutogatója, költő-vitéz, Új ritmikájú Sárkányölő, a Mindenség summáslegénye, Isten szörnyetege, a Nap fia, Aranyalmánk dérvete Árgilus, Vitézi isten) teljes joggal vonatkoztatható magára a lírai alanyra. Ez a fajta önfelnövesztő, önmegsokszorozó eljárás is a költői személyiség integritását növeli és a kultúrhéroszi, demiurgoszi jegyeket erősíti.

A versvilágból kiragadott szöveghelyek is egy a saját növéstervére figyelő, organikus építkező lírai személyiséget mutatnak, aki „öntörvényű konok csillag”-ként teszi a dolgát, és mindenkori feladatát teljesítve járja be a boldog-szomorú stációkat. Lássunk közülük néhány példát: „Mi vagyok én, ha e planéta / csak egy bevérzett margaréta! // Így is ember, se bölcs, se büszke, / égi, földi virágzás tükre, // rügytől gyümölcsrogyásig látó, / enyészeten is átvilágló – // csonthártyadobja minden kinnak, / vagyok a legkomolyabb csillag” (*Vállamon báránys éggel*), „Szakad az ember veséje, / de az űrt álma belengi, / muszáj dicsőnek lenni, / nincs kegyelem. / Ez itt a szárnyak zenéje, / ne feledd. / Soha nem feledem” (*Szárnyak zenéje*), „de két sújtás közé képzeltem életem ezért szeretlek, / etetlek jó gyönyörökkel, a méltó gond is a miénk, / hogy útján a hű lovasoknak hirtelen tovább rohanjunk / ármánnyal aranyozott éjben, rebbentve a lámpák ölyv-seregét, / letiporva az örök dilemmát, hogy a vesztünkre törököt / üdvözölni is tudjuk, tovább, a húsevő tüzekén át, / [...] tovább e jelen-világon, villámló karokon át, / tovább a reményen, ha a Lehetetlenért is, tovább, / hogy verejtek-uszályom a Tejúthoz legyen hasonló, / hogy a végső sújtás után a föloldozást a Zöld Agyal

hozza, / s magasan játsszon szívem: a fényből kitéphetetlen levél!” (*A Zöld Angyal*), „Nem! Az ember nem adhatja meg magát. / Se a hatalmas bánatnak, se bármilyen ’dögész-országának” (*Bartók és a ragadozók*), „Ha neked emberi a mértéktartás, az igénytelenség, / nekem emberi a magasra csavart láng. [...] Jobb, ha alvadó / kokárdát üt számra a veszély, mintsem lepecsételt / szájjal járjak. Mert lezárva megromlik bennem a sze- / relem, kő lesz a szeretet, értéktelen a bánat. Ebben az / átmeneti korban” (*Szindbád*), „Arcomról minden csillagot / lesöprök, legyek az ember fia. / [...] Nem érdekel a megváltás soha, / míg rám süt: a többi dögöl. / [...] Nehogy elmúljon hit s harag, / kízókamráid, világ, vállalom” (*Arcomról minden csillagot*), „tisztának a tisztát őrizzük meg / oltalmazzuk az időben, ámen” (*Gyümölcsoltó*), „s mert nem éden az ég, ahol ejtőernyők / nyílnak: a halál margarétái / s bezárul a lét – mert az áldás is zagyva / ha manna és puszkapor keveredik” (*Versben bujdosó*), „ha tüntetve hogy éljen a rák / harsog a köpenyhad fehérén / fölzokog a vers feketében / kidadogja ki van veszélyben” (*Elbullt bolondok nyomán*), „Verssorok verssoraim / ti lehetetlenbe kapaszkodók / ti is akár a katonák” (*Hószakadás a szívre*), „Nem félek a rohamos kicsinyedéstől, nem félek a / semmisüléstől. Mert fény vagyok immár, ózon, a vil- / lám szaga a kövön. Egy csillag távoli tekintete, a Hold / babonája, dagálya. Ragyogok apám borában, lakom / az anyai kenyérben. Sav meg só vagyok immár, az / élet akaratos fehérkéje. Egy sejtecske megindul a / csóktól ezüstsisakú ostoros Attilaként, élén a halálra- / ítélt, barkaillatú tejút hordának. De én a célomba érek, / győzők” (*Fönnnek a harangok értem*).

Arra a kérdésre, hogy az egyre ellenségesebb közegben milyen esélyei vannak a Nagy László által képviselt eszményeknek, Vasy Géza 1995-ből való kiemelkedően szép tanulmánya (*Az értékeket teremtő-megőrző lírai-mítoszi hős önarcképei*) adja meg a választ. Az életmű három emblematisz költeményéről (*Ki viszi át a Szerelmet, Versben bujdosó, Verseim verse*) értekező szerző az utolsóként született ars poetica kapcsán szomorú igazságokkal szembesíti az olvasót: „A *Verseim verse* újabb felismerést mutat meg a költői szereppel kapcsolatosan. E szerint a költőszerep nem egy szerep a sok vagy néhány lényegi közül, hanem maga a szerep, a kudarcra döbbenés tehát a létezés elementáris tragikumát ismerteti fel. A vers zárolata („TÉVEDÉS VAGYOK? VAGY KÉRDÉS VAGYOK? / VÉTEK VAGYOK ÉN ÉS MINDEN MAGOM / VÉTEK HA MEGÖLTÖK ÜNNEP LESZ AZ / MERT NEM RAGYOG SOHASE RAGYOG”) nem megerősítése, hanem visszavonása nem a szerepben megtestesült értékeknek ugyan, de a szerep abszolútként, majd viszonylagosként értelmezett érvényességtudatának. A teremtés akaratának maximumára az eredmény minimuma a társadalom válasza. [...] A költő számára azért lehet ÜNNEP, ha megölik, mert nem kell a kudarc tudatával léteznie, a társadalomnak pedig azért, mert nem emlékeztetik folytonosan a megtagadott eszményekre.”

A megváltás immáron kétezer éve tartó gyötrelmes utómunkálatai közepette Nagy László művészi testamentuma ma talán érvényesebb, mint valaha: „A megtartók jöjjenek.”